

Реферат на тему: "Життя і творчість Івана Кочерги. Твори "Свіччине весілля", "Ярослав Мудрий" (пошукова / курсова робота)"

Іван Кочерга

Пошукова робота

на тему: Життя і творчість

Іван Кочерга.

Твори "Свіччине весілля", "Ярослав Мудрий".

План

1. Життєвий і творчий шлях І. Кочерги.
2. Драматична поема "Ярослав Мудрий – сива давнина історичних подій XI ст.
3. Боротьба України за волю і самобутню культуру у драматичній поемі "Свіч чине весілля".

Кажуть , характер людини формується головним чином у молоді роки, під впливом батьків, школи, друзів, улюблених книг. Біографія У. А. Кочерги може бути прикладом цього . Уявімо собі таку картину.

Під час турецької війни (1877-1878) , коли голодні російські солдати замерзали на Шипці, далеко від фронту зібралися в теплій кімнаті кілька високих військових чиновників: інтенданти, тиловики. Вони стурбовані. Чимало нагарбали превосходительні злочини. Аякже! Скільки солдатів воює, скільки їм провіанту, одягу, зброї треба! Ану, вкрадь у кожного по карбованцю — це ж сила грошей. А гроші, як вони міркують, — все: шана, слава, успіх.

Та ба, якийсь там штабс-капітан докопався, викрив шахрайство. Що ж тепер буде ? Воно, правда, хто не краде у війську, крім бідного солдата . Але ж це розголос, небажаний, звісно.

Було вирішено купити штабс-капітана, заплатити йому за мовчанку. Та від запропонованих грошей — і немалих! — той відмовився. Йому запропонували величезну суму: сорок тисяч карбованців! І не могли повірити : штабс-капітан відмовився! І подав рапорт по начальству. Кара не забарилася. Тільки покарали. . . самого штабс-капітана. Вигнали його з армії. І це добре , що не судили за наклеп на превосходительства.

Цей штабс-капітан був Антон Петрович Кочерга — батько майбутнього драматурга цікавою людиною була і мати Івана Антоновича. Вона мала дар імпровізувати, і часто малий син при світлі гасової лампи цілими вечорами слухав її розповіді. А вони згодом проросли в його душі буйним нагінням фантазії, невтримної уяви, що носила його на своїх крилах і в чужі країни, і в сиву давнину.

Принциповість і чесність були причиною частих змін місця роботи батька. Врешті

Антон Петрович стає залізничним службовцем і почалися нескінченні переїзди. Гуркіт вагонних коліс був малому за колискову пісню, а картини за вікнами сприймалися як дивна казка. Іван змалечку звик до потягів та їхніх гудків, до блиску залізничних колій і семафорів, полюбив чесних і працьовитих людей, які водили поїзди. Не випадково в багатьох його п'єсах місцем дії є залізнична станція, вокзал, а героями — залізничники, як-от машиніст Черевко у комедії "Майстри часу".

1. Бачив малий Іван Кавказ і Середню Азію, Польщу і Україну. Побував у багатьох містах. Та найближчим і найдорожчим був для нього рідний край, Чернігівщина, невелике зелене містечко Носівка, де він народився 6 жовтня 1881р.

Часті переїзди перешкоджали добре познайомитися з малими друзями, міцно, хлоп'ячому подружити. Життя Іван більше бачив з вагона, дізнавався про нього переважно з книжок і розповідей батьків. Та ще й хоровитим був малим — ото ж матуся оточила його невсипущим піклуванням. Так непрохана прийшла до нього самотність. Може, тому й зріс він таким замкненим, сухуватим, навіть відлюдкуватим.

Майбутній письменник дивився на реальне життя крізь призму романтичних уявлень. Тож і шукав красу в екзотиці, в далекому середньовіччі.

Потяг до творчості зародився в І. Кочерги ще змалку, хоч юнак не одразу знайшов себе як митець. Майбутній митець учився спочатку дома. Потім вступив до Чернігівської гімназії, яку закінчив у 1899р. Далі — навчання на юридичному факультеті Київського університеті. На жаль, про ті цікаві часи життя письменника майже нічого невідомо.

Потім потягнулися роки немилої чиновницької служби на посаді ревізора контрольної палати, служби задля шматка хліба — сумна доля, якої мало, з українських дореволюційних письменників пощастило уникнути. Зазнали її і П. Мирний, і М. Коцюбинський, О. Олесь та багато інших.

Перед освіченим, розумним, скромним та працьовитим юнаком відкривався прямий шлях до вищих посад, чинів та орденів. Та не пішов ним І. А. Кочерга. Інша нелегка доля судилася йому в житті.

З дитинства тягнувся він до прекрасного — музики, поезії. Перші кроки на тернистому літературному шляху майбутній драматург зробив у 1904 р., надрукувавши в газеті "Черниговские губернские ведомости" кілька театральних рецензій. Підписував він їх здебільшого криптонімом "И. А. К." або іменем одного з героїв своїх майбутніх п'єс — Карфункеп. (Криптонім-псевдонім, утворений з поштових літер прізвища та імені). Рецензій Кочерги, яких надруковано близько 90, відзначаються добрим смаком, розумінням особливостей театального мистецтва.

Писав Іван Антонович і вірші російською мовою, пробував своє перо в драматургії. Відомо, наприклад, його комедія "Девушка с мышкой", яка йшла на сцені й навіть користувалася успіхом у невибагливого глядача.

Вивчаючи правознавство в Київському університеті, Іван Антонович зацікавився стародавнім законодавством, укладом ремісничих цехів, життям середньовічних міст. Пізніше письменник використає ці знання в багатьох творах на теми з вітчизняної

історії — "Свіччиному весіллі", "Алмазному жорні". Дворічне самотійна студіювання давньої історії повело І. Кочергу на крилах поетичної уяви в середньовіччя. Він пише п'єсу-казку "Пісня в келиху".

Цю п'єсу молодий драматург мріяв побачити на сцені. Він надсилає свій твір до цензури, щоб дістати дозвіл на постановку. Однак п'єсу не поставили.

Можливо, ця невдача вплинула на Івана Антоновича, може, були й інші причини. Але він надовго замовкає й живе тихо, замкнено, осторонь від бур і гроз життя.

У Чернігові на той час жили відомі вже на всій Україні та й за її межами письменники М. Коцюбинський, В. Самійленко, В. Грінченко, М. Вороний,

М. Чернявський, В. Блакитний. У будиночку Коцюбинського на затишній Сіверській вулиці відбувалися славнозвісні творчі суботи. На тій самій вулиці відбувалися живі і Кочерга. Та стежки на подвір'я Коцюбинського він не знав.

Отож, кілька років, спочатку в Чернігові, а з 1916 року в Житомері, І. А. Кочерга прожив як зразковий службовець, за сумлінну працю і старанність дістав чин колезького асесора, одержав орден Станіслава 3-го ступеня. Писав він тоді дуже мало, переважно театральні рецензії. Але в душі виконував творчі задуми, мріяв про час, коли його твори і справді пролунають, як пісня з келиха.

Не можна сказати, щоб І. Кочерга зустрів революцію захоплено. Замкнена і стримана, сором'язлива людина, далека від бурхливої течії громадського, не кажучи вже про політичне, життя, він прагнув спокою, щоб можна було працювати, творити.

Він одразу ж поступив на державну радянську службу, працював за ревізора контрольної палати в Робітничо-селянській інспекції. Однак він не покидає думки про літературну творчість і невдовзі повертається до неї,

Життя мудро відкрило йому очі на багато що. Близько стикаючись із селянами та міським людом, письменник глибше побачив і зрозумів душу власного народу, трударів. І. Кочерга відчув велич і романтику героїчної історії рідного народу. Він іншими очима поглянув на українську літературу, історію, і задум написати щось українською мовою опанував його душу. Треба сказати, що після 1917р. письменник неодноразово звертався до тем з української історії. Але, як пише він в одному листі, "щоразу заважала ота нещадна вимогливість до обраної теми — то сюжет здавався не досить органічним для української п'єси, то вимагав довгочасного вивчення епохи, стилю, старої мови, бо я здавна мріяв про історичну драму з життя українського міста".

2. У 1925р. після кількарічної перерви в творчості драматург написав першу п'єсу українською мовою й на українську тему — дотепну, веселу, іскристу, а разом наснажену гуманістичним духом романтичну комедію "Фея гіркої мигдалю". Та це був лише перший крок у здійсненні наміру драматурга-створити історичну драму з життя України.

І. Кочергу найбільше цікавили ще не прочитані сторінки минулого. Тож, оглядаючись на багату бурхливими подіями історію України, він зупиняє свій погляд на величному в своєму трагізмі часі, коли було придушено славнозвісну Коліївщину, гайдамацьке повстання 1768р.

Іван Антонович, ґрунтовно вивчав історичні джерела, звертається до періоду Коліївщини і створює в 1927р. історичну драму "Алмазне жорно".

П'єсу цю було написано до конкурсу на честь десятиріччя Жовтневої революції. Вона часто виставлялася на кону багатьох театрів і мала великий успіх.

У 1928р. була написана перша на сучасну тематику п'єса "Марксу пеклі" . І. Кочерга звертається до народної легенди про козака Марка (Марко Пекельний , або Проклятий) , котрий наводить у пеклі лад розганяє чортів за що його повертають із пекла до життя. Після виходу "Марка в пеклі" І. Кочерга починає ще пильніше приглядатися до події сучасності. Певно, щоб бути ближче до людей з їхніми турботами, радощами й болями, І. Кочерга 1928р. переходить працювати до редакції газети "Робітник".

На матеріалах життя села він пише п'єси: " Натура й культура", "Навчила доля — де шлях до волі", "Про що жито співає" та інші. Свого часу ці п'єси охоче ставилися на сценах самодіяльних колективів Найчисельнішою стороною їх була злободенність, але художній рівень п'єси був невисокий. А проте й вони становили певний внесок у літературу і театральне мистецтво.

В українській драматургії тоді намітилися дві течії — побутово-реалістична та героїко-романтична.

Перша брала початок у творчості І. Котляревського , І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького , витоки другої були в драмах Л. Українки , окремих п'єсах М. Старицького, І. Карпенка-Карого.

Героїко-романтичну течію продовжила й перетворила в могутній потік молода генерація драматургів , які прийшли в літературу після 1917р. М. Куліш, А. Головка, Ю. Яновський, О. Довженко.

І. Кочерга стоїть в одному ряду з цими великими талантами. Осяяні світлом романтики, сповнені краси, багаті на образність твори, що вабили й ваблять душу людини, принесли йому безсмертну славу.

3. Не звичайна доля судилася історичній драмі І. Кочерги " Свіччине весілля "(1930р.), задум якої так довго виконував драматург. Ця п'єса

пролунала на всю Україну . Їй ще тоді, у 30-х роках, показало чимало обласних театрів, з великим успіхом пройшла вона пізніше і в Київському драматичному театрі ім. І. Франка.

Успіх окрилив письменника, який ще з більшою енергією береться до праці і створює нову філософську комедію " Майстри часу". Закінчивши п'єсу, І. Кочерга подає її в Головний репертуарний комітет Народного комісаріату освіти. Автор мріє побачити свою п'єсу на сцені. На нещастя "Майстри часу" попали до рук якогось холодно лобового чиновника від літератури , і той , недовго розмірковуючи , заборонив постановку п'єси . "Майстри часу" були твором незвичним, оригінальним щодо художньої думки, глибоким за змістом. Отож і не дивно, що, не зрозумівши сміливого новаторства письменника, інтелектуалізму твору, працівники не дозволили ставити комедії.

Та саме в той час відбувався всесоюзний конкурс на кращу п'єсу і Іван Антонович, переклавши комедію російською мовою, надсилає її, щоб приховати своє авторство, знайомому в Ленінград, а той під псевдонімом — на конкурс.

Оцінка журі була високою і справедливою. З тисячі двохсот п'єс, що надійшли на конкурс, було відзначено п'ять. І. Кочерги за "Майстрів часу" одержав третю премію, другу за п'єсу "Загибель ескадри" — Корнійчук, першої премії не було присуджено нікому. Це принесло І. Кочерзі загальне визнання та славу. Комедію було перекладено багатьма мовами.

Після цього Іван Антонович переїхав до Києва, дістав можливість цілком віддатися улюбленій літературній праці.

Стриманий, відлюдкуватий від природи, він починає брати активну участь у громадському житті, в діяльності Спілки письменників України.

В роки війни І. Антонович перебуваючи в евакуації в Уфі, продовжує активну громадську і творчу діяльність, редагує газету "Література і мистецтво". В цей час він створює кілька п'єс— "Чаша" (1942р.), "Нічна тривога" (1943р.), "Китайський флакон" (1944р.).

4. Вершиною творчості І. Кочерги стала драматична поема з життя Київської Русі "Ярослав Мудрий ", написана в 1944р. У 1946 р. в Харкові було поставлено спектакль, відзначений Державною премією. Проте сам автор п'єси, хоч як дивно, лауреатом не став.

В останньому творі " Пророк" І. Антонович звертається до образу великого Кобзаря.

Під пером драматурга Т. Шевченко постає пророком, а водночас — простою землею людиною, яка прагне звичайного людського щастя, кохання шукає близької та рідної душі. І. Кочерга звертає пильний погляд на ті життєві стежки Кобзаря, які залишилися в тіні, не висвітлені ні художнім словом , ні наукою . П'єса " Пророк", на жаль, не побачила світла лампи...

Е. Антонович горів багатьма творчими задумами . Він мріяв створити п'єсу про великого українського музику Максима Березовського, трагічна історія життя якого невідома ще й досі. Це мала б бути ще одна цікава й нова сторінка нашого минулого. Та цьому замірові не судилося здійснитись. 29 грудня 1952 р. творця прекрасного не стало.

"ЯРОСЛАВ МУДРИЙ"

У блакитному тумані потонув розлогий лівий берег Дніпра, луки з незнайомою травою, молоденьке переліси. На правобережних крутогорах, порослих дрімучим лісом, порізаних ярами, грають перші ласкаві промені. Біля підніжжя гір розметався пречудовий, як казка, Київ. Над ним повис тихий перелив церковних дзвонів, височать золоті баші храмів.

Осібно — сніжно-білі князівські палати, оточені муром, торжище. Недалеко зводять різьблені верхів'я — боярські тереми, а ген далі біліють хатки простолюду.

Був початок 21 ст. , і не сяяло ще на сонці білокам'яне диво Софії, і не розчинялися гостинно перед далекими подорожніми Золоті Ворота.

Ми немало знаємо про давні часи. Повідають про них і древні літописи , й мудрі науки — історія , археологія . Та , мабуть , найповніше донести дух тих предковічних часів оживити наші знання може тільки мистецтво з його могутньою зброєю — художнім образом, втіленим у громозвуковому слові чи сонячних барвах, у ніжній музиці чи одухотвореному камені.

Ярослав Мудрий... Цікава й складна, дуже суперечлива постать. Жорстокий войовник і мудрий книголюб, творець першого зведення руських законів — " Руської правди " і князь , що залізничною рукою скарав в уособній боротьбі навіть найближчих родичів. , лукавий політик і будівничий.

Туди, в ті сиві роки полинув думкою і поетичною уявою Іван Кочерга Постать Мудрого князя, зацікавила його тим, що була непростою, великою і суперечливою.

Драматична поема "Ярослав Мудрий" — твір складний для розуміння, бо ж ніщо дорожчійше не лежить на поверхні. Він наповнений глибокою думкою.

Які всі найкращі історичні драматурга, драма " Ярослав Мудрий", заглиблена в праісторію нашого народу, полум'яному патріотизмові, любові батьківщини, перед лицем якої меркне, як свіча перед сонцем, це дріб'язкове, несуттєве, другорядне.

У п'єсі немає єдиної стрижневої сюжетної лінії, навколо якої розгорталася б подія. Всі сюжетні лінії твору переповнюються в образі князя, всі найважливіші проблеми безпосередньо зацікавляють його.

Це й мудра, хоч і спірна , філософська думка — " раніш закон а потім благодать", це й гострий конфлікт між прагненням помсти та почуттям патріотизму, це й місце науки та мистецтва в житті.

Низка окремих більш або менш пов'язаних між собою ліній та епізодів у цілому створюють яскраву, широку панораму тогочасного життя, розкривають ідейний задум твору . Коли розглядати композицію твору, поведінку героїв , прекрасні пейзажі, вдивитися в образ Ярослава Мудрого , перед на ми постане ідея-моноліт-любов до батьківщини, безмірна, неосяжна, любов.

Однак вона притаманна не тільки Ярославу Мудрому . Князь лише один героїв, в образах яких розкривається полум'яний патріотизм людей землі Руської.

Наші далекі предки пишалися своєю вітчизною. Згадуваний у драмі Іларіон, монах і письменник, автор "Слова про закон і благодать ", гордо казав, що живуть русичі, не в хуле бо й не в невідоме землі", но в русской, яже ведома й спышима всеми ко земли". І справді, Русь була на той час наймогутнішою і найюгіднішою державою Європи.

Помисли, думки, й діяння Ярослава спрямовані на те, щоб возвеличити Київ, зібрати під його корогви всю Русь, зміцнити княжу владу.

Мріяв він також "нарядити свою державу, просвітити її, прекрасити чудовими храмами, будівлями. Для того привозив іскусних майстрів із греків, учнів своїх людей будувати, купував і переписував у монастирях книги, та й сам князь , книгам прилежача почитая часто в день й в ноци.

Таке, здавалося б, природне почуття, як любов до батьківщини, жило в душі Ярослава дуже непросто. Воно готувалося у внутрішніх суперечностях, у боротьбі.

Князь рішуче виступає проти варягів, які служили Києву, а принагідно грабували його.

Давай вже цих ярлів без землі!

Пройшли часи Еймуда і варягів,

Які на Русь по золото плили, —

гнівно проголошує він. Але не і в ньому тече кров варяга. Дружина його, княгиня Ірина, — шведська принцеса Інгігерда. Та й улюбленицю свою, дочку Єлизавету, князь віддає за норвезького кондига, варяга Гаральда, щоб мати надійних союзників.

Проте вважає Ярослав себе русичем, він пишається, що його мати руська, дарма що вона рабиня. Більше того, він рішуче відкидає легенду про варязьке походження Русі:

Мені не треба пишних тих казок,

Що предків нам шукають десь за морем,

Народ мій тут, на рідних цих просторах,

Від Києва, до Ладоги живе.

І не заброд Ісландії суворих. —

Мене своїм він предком назове!

Ярослав мріє про мир, спокій, про щастя будувати, прикрашати землю, опанувати книжну премудрість — а життя владно ламає його наміри і примушує братися за меч

Раніш закон, а потім благодать. . .

Спочатку треба зміцнити державу. І князь веде полки про печенігів. А вже висівши — хоч на недовгий час — з бойового сідла, береться будувати храми.

Раніш закон, а потім благодать. . .

1 творець " Руської правди" вважає, що задля закону можна поступитися " благодаттю" — правом на життя і щастя "маленької" людини. Тому, коли варяг забиває брата Милуші і намагається покривдити її саму, Ярослав присуджує лише сплатити подвійну виру (Вира — викуп за вбивство).

Народ не погоджується з цим: "То неправий суд". І ось уже блиснув ніж каменщика Журейка, і впав вбивця-варяг. Князь поклявся скарати Журейка, і той тікає на Причорномор'я, у далеку Тмутаракань.

Та каменщик не менш ніж князь любить свою вітчизну. Він бачить, що Ярослав потрібен Русі, дбає про неї, живе нею. Тому дізнавшись про змову варягів і Ірини проти князя, викриває зрадників. Він і вдруге рятує Русь та Ярослава. Коли печеніги рушили на Київ, Журейко мчить у Новгород і приводить полки йому на допомогу.

Цікавий у своїй монументальності й трагізмі образ Микити — суворого й похмурого, хоч і молодого ще монаха. "Зело прехитрий майстер і в чудному художестві велик" малює заставки і мініатюри в книгах. Милуючись малюнками, молода князівна Єлизавета захоплено вигукує:

Яка краса! Як барви всі согласно

В один вінок на золоті сплелись!

І ніхто не знає, що вогонь помсти й ненависті палає в душі молодого художника й монаха. Микита-син новгородського посадника Коснятинз скривдженого Ярославом. Він живе прагненням відплатити за батька та за весь Новгород. Власне, і в Київ, у

палати князя, прийшов він, щоб
помститися.

Микита бачить бентежну душу Ярослава, розуміє, що той мріє про могутній Київ, а піднімаючи меч, прагне миру, щоб зробити місто й державу найпрекраснішими в світі. І син новгородського посадника тамує свій гнів, ховає глибоко на дно душі жадобу помсти.

Та ось Микита довідується, що Ярослав скарав на горло Коснятина. Він гнівно звинувачує князя, що той "кривдою і смертю завжди платив", усім, пророчить Ярославу самотність і загибель.

Ярослав з гідністю відповідає монахові, що його батька скарав, бо той "порушив спокій на Русі". Тому князь не визнає себе винним. Адже чинив він це не для власної користі, а в ім'я блага народу, батьківщини. Схвильовано і піднесено лунають його слова:

. . . вищих я не відаю скарбів,
Ніж мирний труд і щастя в мирнім домі,
Які весь вік я чесно боронив.
І поки жив, стояти я клянусь
За руську правду і єдину Русь!

Микита розуміє правду Ярослава і, облишивши намір помститися, вирушає в далеку подорож. Коли ж, повернувшись, застає князя і Русь у біді, йде на битву з печенігами й віддає своє життя за Київ.

Письменник з особливою теплотою й любов'ю малює образ древнього пречудового міста. Уже з ремарок постає перед нами його світла велич. З палкою любов'ю говорять про рідне місто герої. Перші слова п'єси — натхненна молитва Сильвестра:

Благослови, господь, державний Київ,
Що на горі над голубим Дніпром
Пильнує мир і всі труди людські...
В уяві Єлизавети місто постає як картина казкової краси:
А Київ наш-зелений і прозорий!
Дніпро широкий. . . кучеряві гори,
Палати білі, бані золоті. . .
Де ще красу подібную знайти?

Анна журиться, що щ доведеться стати французькою королевою і переїхати до Парижу — а там, не як у Києві, "доми холодні, вулиці брудні", там "ні кравців, ні крамарів путящих".

Владна сила любові до батьківщини струмує в калоритному образі Свічкогаса. Це веселий монах, любитель випити й пожартувати з дівчатами. За надмірну прихильність до чарки він попадає із книжних списателів у свинопаси. Тоді тікає разом з варягами, подорожує, воює, плаває морями. Свічкогас стає вельможним багатим рицарем, але не може втопити у вині, заглушити дзвоном золота любові до рідного краю і повертається до Києва:

Стужився я за цвітом рути-м"яти,
За Києвом знудився у сльозах. . .
Ладен я свині пасти в цих ярах,
Ладен я свічки гасити по церквах,
Ніж рицарем вельможним і багатим
Розкошувати по чужих краях!
Це й не дивно, бо як каже Сильвестир:
Хто вип'є раз дніпрові води,
Тому ніколи Київ не забути.

Точними, глибокими афоризмами пересипано всю драматичну поему "Яро лав Мудрий" — це небачене багатство думки та краси, що коли навіть нічого не хочеш почерпнути з нього, не будеш нагинатися, то й тоді однак, щось візьмеш із собою на все життя.

"СВІЧЧЕНЕ ВЕСІЛЛЯ"

Так народу судила історія — жити, перемагаючи варягів. А ворогів — ой як же рясно було в минулому землі нашої! Сунули вони чорними натовпами, зваблені родючими ґрунтами, багатством лісів і надр земних, достатком ї міст і сіл.

Дзвенів меч Ярослава в битвах із печенігами, водив Ігор полки на половців, розбив Олександр Невський псів-рицарів. Віки татарської чорної неволі виніс наш народ, та зберіг свою душу. І ось прийшли в Київ литовські князі. Змучений віковим ярмом, обезкровлений, знесилений народ не зміг відразу дати ім. відсіч, не зміг — але й не скорився.

Вивчаючи акти Литовсько-руської держави, Кочерга знайшов грамоти князів про заборону світла в Києві: "Коли я випадково потрапив на мотив "заборони світла", мотив, що послужив темою для цієї драми, мене захопила в ньому можливість змалювати барвисту картину суто міського життя і соціальної боротьби в стародавньому місті, а на цьому мальовничому тлі створити узагальнений образ боротьби України за свою волю і самобутню культуру".

Отже, сюжет драми навіяний історичними документами про "заборону світла" і про боротьбу київських міщан проти неї.

. . . Київ 1506 р. Це вже не те оспіване в "Ярославі Мудрому" світле, казкове місто, що сяє золотом і вогнями. Київ похмурий і темний, бо люду заборонено навіть свічці світити — аби, мовляв, не запалити міста, а насправді для того, щоб відчули ремісники, трударі — "чорні люди", що вони-хлопи, темні, безправні та безсилі. Однак народ не примирився ні з темрявою, ні з неволею.

У п'єсі "Свіччене весілля" Кочерга показує, як з боротьби за право на світло розпочалася боротьба за волю, як із вогника свічі розгорілася пожежа народного повстання:

Коли добром ніхто не дасть нам світла,
Його здобути треба — молих,
Бо без борні нікчемні всі молитви.

І свічки мирної не варта та крайна,

Що в боротьбі ї не засвітила.

У "Свічченому весіллі" наскрізним образом, навколо якого обертається подія, є образ світла. Так, темному ремісницькому Подоллю протиставляється сяючий вогнями замок воеводи. Урочисте запалення цехових свічок на весіллі Свічки — це ніби спалах непокори в серцях люду. Жорстокий присуд воеводи осліпити Івана, аби не бачив більше сонця, білого світу, теж пов'язаний з образом світла. Нарешті слабенький вогник свічі в ліхтареві, який крізь бурю проносить Меланка, щоб урятувати свого коханого, теж символічний.

Зваблива й світла, неначе промінь сонця, Меланка чарує всіх — від подруг до свавільного князя Ольманського. Щира та вірна в коханні до Івана, вона відкидає залицяння всесильного каштеляна-управителя замку. Постать Меланки оповита високим трагізмом. Сила кохання, прагнення врятувати життя Свічки змусила її після довгої і жорстокої внутрішньої боротьби згодитись пожертвувати дівочою честю. І все ж вона врятувалась від князя. Мужня дівчина гине, та її смерть запалила на боротьбу весь народ. Образ Меланки — це символ світла, кохання, вірності.

Не може не зворушити трагічний шлях дівчини від воеводного замку до темниці, де чекає на смерть її наречений, шлях, коли вона береже, більше ніж власне життя, вогник свічі, який має врятувати життя Іванові. Та цей символ має набагато ширше й значиміше звучання.

На це вказував у передмові до п'єси сам автор: "Образ Меланки, дівчини, яка приносить тремтячий, але незгаслий вогник крізь бурю і терни своєї весільної ночі. . . , є поетичним символом України, що "з тьми віків та через стільки бур" пронесла незгаслим живий вогник своєї волі й культури. . . "

У драмі світло протиставляється темряві, трудове Подолля — горі, де стоїть замок воеводи. На цьому протиставленні, власне, й побудована вся п'єса. Мужнього й відвертого зброяра Свічку обурюють князівські утиски, кривда, неправда. Він поклав собі повернути місто вкрадене воеводою світла. Задля киян-бідняків юнак наважується пробратися в замок і викрасти грамоту-привілей, дарований Києву князем Олександром. Свічка гордо відкидає пропонувану воеводою угоду: поверни лиш привілей і будеш живий та вільний, хоча й без світла. Відкидає, бо не тільки особистим щастям живе людина. Відкидає, бо лине думкою в майбутнє. Тому й проголошує упевнено:

Хоч не мені — для вільного народу Колись зоря займеться світова.

Мужній і сильний Іван Свічка щиро та ніжно кохає казково прекрасну Меланку. Коли зброяра, зв'язаного, тягнуть на розправу, він звертається до друзів: "Благаю, бережіть мою єдину". У відповідь йому пролунала урочиста, як присяга, погроза панству: "Постривай! Ще не скінчилося Свіччине весілля!"

Свічці, його побратимам-цеховикам протиставлені воевода, каштелян князь Ольманський, литовські рицарі. Який же темний і зловісний їхній світ, нехай і осяяний безліччю свіч!

Жорстокість, деспотизм, насильство. Таким життям живуть і воевода, і рицарі. Щоправда, драматург не малює їх під одно чорними фарбами. Усі вони — живі люди, зі своїми характерами, звичками.

Підступний і жорстокий князь Ольманський. Його скорила краса Меланки. Уперше побачивши дівчину, він захоплено вигукує: "Яка ж краса чудова!", "Вся вона палає, як заграва, як світова зоря!" Але тут чується не щире захоплення, схилення перед красою, а вибух сліпої пристрасті, тваринна жага оволодіти тим, що сподобалось.

В усьому замку панують брехня, підозра, насильство і розпуста. Дружина Кезгайла-Рузя зраджує чоловіка з журую, сам воевода тішиться з полонянами.

Найближче до трудового люду стоїть дружина воеводи Гільда. Вона заступається за покривджених, допомагає Свічці здобути привілей, запалює вогник у Меланчиному ліхтарі. З воеводою Гільда тримається гордо, з презирством його гульбища та розваги. Це й не дивно — адже вона родом , як і Свічка, із ремісників , дочка кутногорського цехмайстра-збояра. Воевода завдає її в монастир.

Юрист за освітою, Кочерга чудово знав стародавнє законодавство, життя і побут міст , ремісничі цехи . Це добре прислужилося йому при створенні "Свічкиного вісілля". Події у драмі змальовано так яскраво і виразно , що відчуваєш себе ніби аж їх свідком , безпосереднім учасником .

У "Свічкиному весіллі" ще раз прозвучала тема козацтва, захисту волі і батьківщини, тема ледь намічена в "Ярославі Мудрому" образом Журейка, який тікає на південь, де ли , орди кочові, а згодом стане Руськая держава".

Козацький ватажок Кмітич хоч і побіжно, але дуже рельєфно окреслений у п'єсі. В ньому відчувається вільний лицарський дух козацтва . Кмітич дає гідну відсіч литовським вельможам , відстоюючи честь тих , хто взяв на себе "нелегкий обов'язок і труд" шаблею й сохою далекі наші межі боронить". Тільки Кмітич заступається за ображену воеводою Гільду. На її докір, що "нема в Литві вже рицарів, щоб меч свій підняли за жінку та за правду, " гордо відповідає : " В Литві нема, а на степу ще є. " І вирушає до Вільпи обстоювати права киян і честь Гільди.

У драматичній поемі "Свічкине весілля" І.Кочерга змалював волелюбний народ, який століттями через криваві битви з поневолювачами трудно , але впевнено йшли до своєї свободи.

Тема: Юрій Яновський – "лицар культури нації". Романічний роман у новелах "Вершики".

Мета:

(навчальна): ознайомити студентів з творчістю Юрія Яновського.

(виховна):

Вид заняття: лекція.

План

1. Життєвий і творчий шлях Юрія Яновського
2. Творчість Ю.Яновського.
3. Романтико-героїчне зображення подій громадянської війни у романі "Вершики":

- а) жанрова своєрідність роману,
- б) особливості композиції "Вершників",
- в) образи роману,
- г) мова і стиль твору.

Література:

1. Українська література: 11 клас / За ред. Р.В.Мовчан. – К., 2000. – С.104-125.
2. Непорожній О.С., Семенчик І.Р. Українська література: Підручник для 11 класу. – К., 1993. – С.156-170.

Ю.Яновський

Народився 27 серпня 1902 р. в с. Майєровому на Єлисаветградщині в заможній селянській родині. До 5 років жив у діда Миколи, який мав 180 десятин землі, великий будинок, розкішний вишневий сад. Там пізнавав нехитру науку жити на цій землі. Дід любив онука надзвичайно. Ще першим учителем був сільський коваль і тесля, який "розповідав чимало пригод – власних і чужих", "знав безліч казок", навчив "любити дерево і людські руки біля нього", — як запише Яновський у своїх "Коментарях до книжок".

Коли підріс, віддали до монастирської школи, потім до земської в с.Нечаївка. Добру освіту здобув у Єлисаветградській реальній школі. На той час це був досить солідний середній навчальний заклад у повітовому місті. Його закінчили М.Садовський, П.Саксаганський, Г.Юра, Є.Маланюк, В.Винниченко...

Жив у родичів Вільчинський, аж поки після повернення з фронту батько купив у Єлисаветграді будиночок. То були часи революційних потрясінь в Україні. Перед очима Юрія відбулося чимало подій: мітинги на майдані, тачанки батька Махна, загони Шкуро, Григор'єва, Марусі Никифорової, червоні прапори, свист куль, залита кров'ю бруківка. Навіть довелося брати участь у санітарній дружині, організованій у класі. Ці події навіки вкарбувалися в пам'ять, живуть у повісті "Байгород".

З 10 років почав писати вірші російською мовою. Знала цю Юрину "таємницю" мама, якій так і не вдалося вберегти його перші дитячі рукописи.

Після закінчення з золотою медаллю "реали" служив у різних установах Єлисаветграда: статистичному бюро, робітничо-селянській інспекції, управлінні народної освіти. То було не дуже цікаво. Але з цим містом пов'язана і приємна подія: перше юначе кохання.

Із 1922 р. Ю.Яновський у Києві. Два роки провчився на електромеханічному факультеті Політехнічного інституту. Хотів бути морським інженером, будувати кораблі і пароплави. Підробляв собі тим, що з Подолу до Єврейського базару возив на собі дрова. Жив бідно: в ті роки не було в нього білизни і простирадла, укривався драним кожухом, жодного разу в кімнаті не топив. Однак був дуже гордим: "Я входив у життя в драних австрійських черевиках, у котрих взимку бувало повно снігу, міцно затиснувши олівець у руці, широко розплющивши очі на всі чуда світу, котрі малювала мені моя дурна уява".

Інженером не судилося стати. Зате вже там, у Політехнічному, почався його шлях у

велику літературу.

1 травня 1922 року в газеті "Пролетарська правда" надруковано першого вірша "Море" (російською мовою за підписом Георгій Ней). Радості не було меж. Михайло Семенко, відомий київський поет, лідер футуристів, завідувач літ частини журналу "Більшовик" помітив нове ім'я, захотів познайомитися... Так і був Ю.Яновський залучений до літератури. 1924 р. газета "Більшовик" видрукує його українську поезію "Дзвін", автор стане позаштатним кореспондентом цієї газети. Там з'являтимуться нариси письменника.

Звичайно ж, бере участь у футуристичному русі, як член "Комун культу" і "Жовтня" відвідує різні зібрання й диспути. Саме тоді вчився позбуватися стереотипів і шаблонів, шукати власної стежки, вносити в оповідання і вірші свіжий дух, фантазувати, мріяти – вічний неспокій передався йому від патрона Михайла Семенка. В ті роки заприятелював із Миколою Бажаном – разом працювали репортерами.

Невдовзі М.Семенко виїхав до Харкова, очолив там сценарний відділ Всеукраїнського фото кіноуправління (ВУФК). Як і обіцяв, "перетягнув" туди М.Бажана і Ю.Яновського. Саме в Харкові, тодішній столиці кипіло літературно-мистецьке життя... Там були В.Еллан-Блакитний, О.Вишня, П.Тичина, М.Куліш... там близько зійшовся з О.Довженком, відчув у ньому споріднену душу. 1925 р. з'являється перша книжка оповідань Ю.Яновського "Мамутові бивні". Він стає редактором ВУФКу. Мистецтво кіно, яке щойно зароджувалося в Україні, вабить багатьох письменників. Сценарії пишуть і Яновський з Бажаном. 1926 р. за сценарієм Юрія Івановича навіть ставиться фільм "Гамбург".

Того ж року він уже в Одесі, на посаді головного редактора кінофабрики. Через його редакторський портфель пройшли фільми "Тарас Шевченко" і "Тарас Трясило" П.Чардиніна, "Борислав сміється" Й.Рони, "Вася-реформатор", "Сумка дипкур'єра" О.Довженка. По суті, Ю.Яновський був художнім керівником Одеського "Голівуду". На тлі загальної маси це була особистість яскрава, неординарна. Це стало однією з причин звільнення його з посади в серпні 1927 р.

Юрій Іванович їде до Харкова. Журнал "Вапліте" видруковує його повість "Байгород". 1928 р. з'являється книжка поезій "Прекрасна УТ" (Україна трудова", роман "Майстер корабля", який наробив чимало галасу серед тодішньої критики, особливо офіційної, партійної. Цей твір, а також цикл нарисів "Голівуд на березі Чорного моря" створена на основі досвіду роботи редактором кінофабрики.

Тоді увійшла в його життя Тамара Шевченко, актриса театру "Березіль" Леся Курбаса. Через нелегкі випробування долі пронесли вони чистоту і ніжність перших зустрічей, оберігаючи від сторонніх очей під зовнішньою стриманістю і трохи дивним звертанням на "Ви". І хто знає, коли б зупинилося серце Юрія Яновського, якби поряд багато років не було Тамари Юріївни...

У 20-ті роки Ю.Яновський належав до тієї харківської молоді, що групувалася довкола М.Хвильового, підтримувала його сміливі заклики орієнтуватися на "психологічну Європу", прокладати самостійний шлях новій пролетарській літературі,

плекати в собі творців, над усе цінувати мистецькі якості. Тим часом журнали друкують його новели – поступово до нього "приклеюється" тавро попутника, націоналіста, "хвильовіста". До ВУСППу (Всеукраїнська Спілка пролетарських письменників) його не приймають, на перший з'їзд він потрапить лише з гостьовим квитком.

Безперечно, все це болісно сприймалося і було підґрунтям для придушення в собі власного "я". Особливо пригнічувала різка, засудлива критика роману "Чотири шаблі". "Вчуся писати під Кириленка, то наука дуже тяжка. До нудоти. Спробуйте писати примітивно, швидко, не турбуючись глибиною психологічних і духовних мотивацій вчинків героїв, і побачите, як то тяжко. Звичайно, коли ви писали колись інакше...". Він говорив про "безстилля часу", панування агітки, втрату істинних вартостей.

Ю.Яновський працює над новим роман – майбутніми "Вершниками". А на Україні тим часом лютує голод. В червні-липні 1933 р. подорожує на навчальному вітрильнику "Товариш" по Чорному морю. Але невесела та подорож, його супроводжують "більш неминучості і творча тоска", мука спогади про самогубство М.Хвильового, яке сталося 13 травня.

1935 р. роман "Вершники" завершено, але його ігнорують в Україні: він же написаний "попутником", націоналістом Яновським, дарма, що вже були спроби реабілітації – до 15-річчя Жовтневої революції видано п'єсу "Завойовники".

"Вершники" друкуються уривками в перекладі П.Зенкевича російською мовою в Москві, а вже потім і в Україні. В столиці СРСР влаштовується спеціальний вечір для обговорення роману. Письменника визнають нарешті "своїм", приходить слава.

Невдовзі створює п'єсу "Дума про Британку", теж приурочену до 20-річчя Жовтневої революції. Вона навіть з успіхом іде на сценах московських, ленінградських, харківських та інших театрів. Багато подорожує Україною – в результаті спостережень передвоєнного села, але в рамках дозволеного ідеологічного контексту з'являється збірка новел "Короткі історії" (1940).

У 1939 р. Ю.Яновський переїздить до Києва, оселяється в письменницькому будинку, одержує орден Трудового Червоного Прапора. Офіційно визнаному письменнику довіряють посаду головного редактора журналу "Українська література" (із 1946 р. "Вітчизна"), який під час війни видавався в Уфі. Залучає до співпраці найкращу творчу інтелігенцію, друкує нові твори П.Тичини, М.Рильського, О.Довженка, І.Кочерги, свої.

У 1947 р. ЦК КП(б)У приймає постанову "Про журнал "Вітчизна" – Яновського звільнено з посади за націоналізм, міщансько-обивательські погляди, аполітичність, друк помилкових і порочних творів". Не догодив. Перед цим, 1946 р., як кореспондент "Правди України" бере участь у Нюрнберзькому судовому процесі – тоді ще його підтримувала "добра рука тодішнього "хазяїна" в Україні – першого секретаря М.Хрущова, але то було востаннє...

Відgrimіли бої. На спустошеній українській землі запанував мир. Люди важкою працею відроджують життя, на їхню долю випадає аж надто труднощів і випробувань, але надія на краще додає їм сил. Такою була тема нового роману Ю.Яновського "Жива

вода".

1947 р. журнал "Дніпро" друкує роман, повний його текст передається по радіо. Але невдовзі партійні рецензенти знаходять у ньому чимало хиб і недоліків. Збирається пленум Спілки письменників. У засіданні бере участь перший секретар ЦК Л.Каганович... На ньому, як писав Яновський у щоденнику, "поховали "Живу воду" метрів на десять під землю" - твір засуджено як "ідейно хибний", націоналістичний, наклепницький.

Зробив "за порадами товаришів" до 200 виправлень - і від роману нічого не залишилося. Тільки після смерті автора його надруковано під назвою "Мир". А поки що Яновський зазнає морального і матеріального тиску (позбавлений усяких засобів до існування, змушений продати речі, книги, щоб не голодувати).

Проте після цього знаходить у собі сили, пише цикл "Київські оповідання", які знову, як колись "Вершники" спочатку друкуються в Москві. В них оспівано героїзм і мужність радянських людей під час війни, який вселяла в них комуністична партія на чолі з Й.Сталіним... За "Київські оповідання" Яновському 1948 р. дали Державну премію СРСР.

Художник давно став невід'язком системи, правлячої ідеології, ним керували за принципом "батога і пряника". Так безкінечно тривати не могло...

16 лютого 1956 р. на сцені Київської російської драми ім. Л.Українки прем'єра п'єси Ю.Яновського "Дочка прокурора". Нестандартна трактовка проблеми виховання, морально-етичні колізії - це забезпечило успіх на сценах багатьох театрів.

Скоро після прем'єри ішли вони вдвох з Тамарою Юріівною до головного режисера театру Романова на гостину. По дорозі Юрію Івановичу стало погано. Кілька днів лікарі боролися за його життя. Помер у важких муках 25 лютого 1954 р.

Творчість Ю.Яновського

За типом світобачення він був романтиком. Світ бачив безмежним, загадковим і мінливим. З дитинства багато хворів, переніс шість важких операцій - шість разів був на грані смерті. Звідси його палке життєлюбство, нестримний потяг до краси навколишнього світу, вміння ту красу віднайти й передати - його романтика вітаїзму (від лат. *vita* - життя) суголосна поширеній у 20-ті роки світоглядній позиції.

Отже, ріс мрійливим, тендітним, задумливим. Дуже захоплювався морем. Усе життя йому буде огидно "буденна провінціальщина", яку він вважає "одвічним прокляттям української нації", напівінтелігенщина (нехтування знанням і культурою, бездумне ставлення до світу). Він не міг уявити себе автором "зеленої, повзучої прози". Він був поетом, мислив образно, дійсність бачив образно. І вірші писав усе життя, хоч дедалі рідше і рідше.

На широту його світогляду впливали книги, прочитані в юності, те культурно-мистецьке оточення, в яке пощастило потрапити молодим. Р.Кіплінг, Д.Лондон, О'Генрі, М.Твен, Д.Конрад - ось неповний перелік "Володарів романтичного слова", які зваблювали юного мрійника в загадкові прерії, екзотичні землі, незвідані ще моря. Імпонували сильні, сміливі герої, які завжди перемагали й досягали мети.

Усе життя любив подорожувати. Був ініціатором письменницької команди, яка часто мандрувала Україною на автомашині. Тільки дорогу в нікуди сприймало його серце, а воно з плином років усе наближалося і, нарешті, стала неминучою реальністю. О.Довженко записав у щоденнику: "Нещасливий мій друг. Скільки й пам'ятаю я, весь час він мучився, страждав і фізично і душевно. Все життя його було скорботне. Навіть писати перед смертю почав по-руськи, очевидно з огиди до обвинувачень у націоналізмі, з огиди до дурнів безперечних, злих гайдуків і кар'єристів".

В нього не стріляли в підвалах НКВС, не відправляли етапом на Колиму чи Соловки. Його переслідували все життя, послідовно, наполегливо витруювали живий дух Художника, Поета. Духовна смерть наступала значно раніше фізичної. Смерть таланту, даного Богом, зазнало багато українських митців. Його критикували за новаторський роман "Майстер корабля", дружньо цькували за "Чотири шаблі". 1929 р. слідом за сфабрикованим процесом Спілки визволення України (СВУ) посунеться лавина репресій. Його теж могли "забрати". Ідеологічно правильні "Вершники" на якийсь час врятували його становище. Ганебна, жорстока критика "Живої води" змусить писати "Київські оповідання", оптимістично фальшиві, пафосні.

Він залишив багатожанрову спадщину. 70 новел, оповідань, чимало поезій, повість, романи, 7 п'єс, кіносценарій, публіцистика. Не все цікаве для нас, не все художньо вартісним було і за життя письменника. Ранні новели, оповідання, "Байгород", "Майстер корабля", "Чотири шаблі", кілька розділів "Вершників" – це все, що встиг створити вільно Ю.Яновський. Далі істинне обличчя митця закінчилося. Перетворити вільного письменника у красиву воскову ляльку, вставити їй штучне серце, яке б забилося відповідно до партійних вказівок – в цьому полягало "культурне будівництво" в пролетарській державі.

Ю.Яновського справедливо називають новатором в українській літературі ХХ ст. Він – представник неоромантичної течії, намагався відходити від усталених схем, банальності, трафаретів.

Перші збірки новел Ю.Яновського "Мамутові бивні", "Кров землі" підтвердили про відхід від народницько-просвітницьких традицій ХІХ ст. – поч. ХХ.

Проблематика оповідань цих збірок пов'язана зі спробою письменника осмислити, зрозуміти специфіку громадянської війни в Україні, звернути увагу на повстанську стихію, отаманство, партизанську вольницю. Його герой романтичний, він стоїть перед вибором, перемагає в якому революційний обов'язок. Він – сильна, волева натура, яскрава особистість, ним у першу чергу керує революційна ідея. Особисте відступає на другий план. Цей мотив провідний у тогочасній прозі.

Вплив зарубіжної романтичної класики позначився на романах "Майстер корабля" і "Чотири шаблі".

Роман "Чотири шаблі"

Джерела

Місце дії – рідна серцю степова Україна. Час: грудень 1918 – перша половина 1919 р. Герої – безстрашні повстанці.

Хто ж легендарний "отаман партизанів"?

Григоріїв Матвій (1888-1919), спершу отаман українських військ, колишній офіцер царської армії, під час повстання проти гетьмана (1918) діяв на півдні Правобережжя в районі Миколаєва, підтримуючи Директорію. У березні-квітні 1919, перейшовши на бік більшовиків, брав участь у їх наступі на Миколаєв, Херсон і Одесу, зайняті білими росіянами й французьким та грецьким десантом. Однак і далі Григоріїв іменував себе "отаманом партизанів", і в штабі його було українські ліві есери й анархісти. На початку травня 1919, після того, як більшовицька влада дала наказ іти до Угорщини на підтримку совєцькому урядові, виступив проти більшовиків, підтриманий партизанами, повстання охопило район від Миколаєва й Херсона до Катеринослава, Кременчука, але в кінці травня було ліквідоване Червоною Армією. Григоріїв перейшов до Махна і був незабаром вбитий махновцями.

В житті все було значно складніше, як у героїко-трагічному гостро сюжетному детективному романі.

Кінець 1918 року. "Україна, зломивши у всенародному повстанні німецьку окупацію, опинилася в "чотирикутнику смерті": російсько-більшовицький наступ з півночі, російські білогвардійці з Дону, альянтські десанти і денікінці з півдня, поляки на заході...

У цій ситуації уряд УНР прагне за всяку ціну замирення з Антантою. Сподівається, що захоплені окупанти відмовляться від підступного плану реставрації поміщицької царської імперії, дає наказ українським військам на півдні здавати міста і села без бою.

Російські більшовики не забарилися скористатися цією ситуацією: спішно поширили фальшивку як "текст договору" уряду УНР з Антантою і Денікіним про скасування самостійної України і реставрацію царсько-поміщицької імперії.

Офіцер армії УНР Григор'єв, до якого приєднався в цьому Юрко Тютюнник, бачачи нереальність надій уряду УНР здобути прихильність Антанти до незалежної України, знаючи, що Україна не прийме без бою денікінсько-антантську окупацію, що все це використає Советська Росія для "визволення", — оголошує розрив з урядом УНР, заявляє себе вояком самостійної Радянської України, визнаючи за тимчасовий уряд не московську маріонетку та чолі з Раковським, а центральний Ревком, утворений тоді українськими боротьбистами, що перейшли з партії есерів на радянські позиції.

Із селян і чорноморських матросів швидко організовує повстанську армію. Домовляється з радянсько-російським командуванням про оперативну співпрацю.

Босоногі батальйони селян, робітників і матросів степової над морської України, очолені воєнним талантом і козацьким духом Григор'єва і Юрка Тютюнника, перемагають танки, гармати і океанські панцерники Антанти, в незабутніх боях від Херсону до Миколаєва й Одеси скидають потужні десанти в Чорне море – і Григор'єв тріумфально вступає в Одесу, спонтанно привітний усім її населенням.

Такий швидкоплинний розвиток подій не входив у плани більшовицької Москви. Не бачити тепер російським шовіністам України – французи ж обіцяли представникам Леніна при мирних переговорах відступитись від неї...

Коли ж українська перемога стала фактом, Ленін поспішив приписати її Москві. Мовляв, Радянська Росія скинула в Чорне море десанти Антанти і визволила український народ.

Після провалу невдалих спроб Москви за допомогою агентів убити Григор'єва, вона, бажаючи усунути з України переможні полки Григор'єва, дає їм наказ негайно іти через румунську Буковину в Угорщину на допомогу угорським комуністам. Григор'єв, який ніколи ні на папері, ні на ділі не визнавав Москву своїм господарем, підготував загони для походу і... вдарив по російсько-советських окупаційних військах і властях.

У своєму універсалі від 9 травня 1919 р. "отаман партизанів" радив росіянам іти додому і забрати з собою свою маріонетку – уряд Чаковського і КП(б)У.

Про ці події Ю.Яновському розповідав начальник штабу армії Григор'єва Тютюнник, один із найвизначніших воєнних талантів і діячів української революції і держави, організатор "Вільного козацтва" в 1917 р.

Ясно, що Яновський "виробив свій власний образ тієї історичної події" – використав багато інших допоміжних матеріалів.

Композиція

Епіграфом до роману є слова народної щедрівки:

"Вершники"

Після з'яви в 1935 р. роману в новелах "Вершники" письменник став досить відомим. Цей твір узагалі довгий час вважався вершинним здобутком митця. "Вершники" були своєрідним компромісом із самим собою, способом реабілітувати себе перед офіційною критикою, "виправити" помилки "Чотирьох шабел", за які було розіп'ято письменника. Роман цей з'явився своєчасно. Вже були арештовані М.Куліш, В.Підмогильний, Є.Плужник, М.Зеров, М.Драй-Хмара, розстріляний Г.Косинка...

"Вершники" написані ідеологічно правильно, є в них і провідна роль більшовицький партій, і перемога червоного прапора, і оспівування "непорушного" союзу робітників і селян, героїзм комуністів. Роман був даниною свого часу, але на відміну від подібних творів, усе-таки талановитою. У кращих новелах "Дитинство", "Подвійне коло", "Шаланда в морі" автор апелює до загальнолюдських вартостей. Він показує трагедію українського народу – розпад роду, родини заради якихось нових цінностей. Всі три новели пов'язані між собою цією болючою і актуальною проблемою.

Головна тема роману – зображення громадянської війни, простого трудового народу – сталеварів, селян, шахтарів, інтелігенції.

Особливості побудови: твір складається з восьми сюжетно завершених новел ("Подвійне коло", "Дитинство", "Шаланда в морі", "Батальйон Шведа", "Лист у вічність", "Губенко, командир полку", "Шлях армій", "Адаменко"). Кожна новела – цілком самостійний художній твір і в той же час всі вісім новел-розділів об'єднані в одне ціле спільністю теми, ідеї, системою образів. У центрі роману не історія особистого життя героїв, а події суспільного характеру. У своєму творі Яновський поєднав ознаки жанрів народної думи, героїчної поеми, новелістичного роману.

У романі відтворена широка картина громадянської війни в Україні: запеклі бої в степу під Компаніївкою ("Подвійне коло"), підпільна робота в Одесі серед французьких, грецьких та інших військ інтервентів, рейд робітничого шахтарського загону ("Губенко, командир полку"), бій під Херсоном ("Батальйон Шведа"), боротьба з німцями, денікінцями ("Лист у вічність", "Адаменко"), вирішальна битва на Перекопі ("Шлях армій"). Кожна із цих новел зображує якусь із сторін революційної героїки. В цілому у творі розгортається широка панорама класових битв часів громадянської війни в Україні. Автор не дотримується хронологічної послідовності подій.

Роман розпочинається новелою "Подвійне коло" (коло класових інтересів і родинних) – роздуми митця про непростий час в історії свого народу, коли брат убиває брата. Бій у степу під Компаніївкою символізує всю складну ситуацію в Україні під час громадянської війни. І хоч врешті-решт перемагає інтернаціональний загін Івана Половця, але емоційний акцент зовсім на іншому – автор не підтримує цю криваву різню, хоч вона і заради нового життя.

Махновський загін Панаса б'ється з петлюрівцями, яких очолює брат Оверко. Куля Панаса "вибила Оверкові мозок на колесо, блискавка розколола хмару, слідом ударив грім" – символічна картина. І ось похорон. У його описі виділяється суттєва деталь: "По обличчю Панаса Половця бігли дощові краплі, збоку здавалося, що він слізно плаче коло готової могили. І всього загону текли дощові сльози, це була страшна річ, щоб отак плакав гірко цілий військовий загін, а дощ не вгавав".

І наче не буде кінця і краю дощу, бо "залізна жорстокість" запанувала людьми. Дощ на обличчі Панаса і всього загону – то його цілий докір (автора), бо вголос, відверто він уже не міг висловлювати своїх думок і виражати свої істинні почуття.

Після кипіння почуттів, смертельного лютування шабелі раптово наступає тиша (розділ "Дитинство"). У "Дитинстві" Яновський змальовує дореволюційне життя, розкриваючи соціальну нерівність між трудящими і експлуататорами, що призвело до революційного вибуху ("Подвійне коло"). Новела "Дитинства" сповнена описів степових просторів, народних звичаїв, пісень. Розповідь про Данилове дитинство.

І в новелі "Шаланда в морі" – образ старого Мусія Половця, який визволяє з тюрми підпільника Чубинка. Психологічна напруженість поділ передається через сприйняття Половчини, стійкість і мужність якої асоціюється з незламною скелею. Через усю новелу проходить образ вітру – трамонтану, що є уособленням життєвих бур, які зустрічаються на шляху подружжя Половців. Мусій уособлює найкращі риси народу – мудрість, людяність, працьовитість, хоробрість. Двобій з крижаним морем – характер героя. Дбайливий голова рибальської артілі, безстрашний побратим Губенка (врятовує його з плавучої французької в'язниці).

"Батальйон Шведа" – пов'язаний з р. "Дитинство". Данило – колишній чабанчук – тепер – комісар. "Товариш Данило веде батальйон босих оleshківських морячків, з яких потроху та помалу виростає військова одиниця..."

"Лист у вічність" — автор зіставляє мить героїзму борців за волю з вічністю. Образ листоноші переростає в узагальнюючий образ безсмертя рядового бійця революції.

Своїм подвигом, своєю нездоланною вірою в перемогу безіменний партизан передає лист у вічність: "Лист у вічність пішов разом із життям, як світло від давно згаслої саодиокої зорі".

Особливе місце в структурі роману новели "Дитинство". Вона оповідає про дитячі літа комісара Данила Чабана, майбутнього письменника. Вихователі Данилка – безкрай південний степ, повний всілякого зілля, квітів, пахоців, вітрів, сонця, і прадід Данило, старезний "знатник, що знає всі весняні тайни" й таємниці степу. І знову підкреслює письменник силу сім'ї, силу єднання поколінь, силу прив'язання онука і прадіда, сина й батька.

Цей розділ наче довідник за народних звичаїв, обрядів, замовлянь, його джерела, безумовно, глибоко фольклорні. Тут чудові описи народних звичаїв і свят: сорока святих, коли день порівнюється з ніччю, теплого Олекси, вербної неділі, білого тижня, коли білять хати, Великодня, гробків і т.д.

Цитата С.

У мову твору вплетені слова молитви, народні афоризми, замовляння, рядки з пісень, легенди й перекази.

Деякі дослідники (Юрій Лавріненко) вважають, що праобразом Данила Чабана був письменник-драматург Микола Куліш. Він же діє і в новелі "Батальйон Шведа", бо саме Куліш організував півтори тисячі оleshківців у "Перший Український Дніпровський полк". Та коли писалися "Вершники" Куліш вже мордувався на Соловках, отже, полк у романі став червоним батальйоном, відповідно до вітру епохи.

Семинарське заняття

1. Розкажіть про життєвий і творчий шлях Ю.Яновського.
2. Які на вашу думку, події особливо вплинули на формування світобачення майбутнього письменника?
3. Що ви знаєте про значення кіно в творчості Ю.Яновського?
4. Які засоби кіно стилістики використовує письменник у своїх творах?
5. Що можете розповісти про творчу співпрацю Яновського і Довженка.
6. Що спільне, а що відмінне в творах цих двох романтиків?
7. У чому проявляється романтичне світобачення митця?
8. У чому полягає трагедія Ю.Яновського як творчої особистості? Наведіть факти, які підтвердили це. Скористайтесь щоденниковими записами митця, листуванням.
9. Ознайомтеся з поетичною спадщиною письменника. Чи ж Яновський-поет відбувся?
10. За стильово-родовими ознаками Яновський більше поет чи прозаїк?
11. За якими ознаками називаємо "Майстер корабля" романтичним твором?
12. Простежте за роздумами письменника про майбутню долю українського народу, які він висловлює вустами своїх героїв у "Майстрі корабля".
13. Хто ще з митців, окрім Ю.Яновського, є представником романтичної течії в українській літературі ХХ ст.?
14. Як би ви визначили тему "Вершників"? Чи вона така, як у "Чотирьох шаблях"?

15. Який твір на ваш погляд, можна вважати вершинним у творчому доробку Ю.Яновського?

16. Самостійно проаналізуйте новелу "Подвійне коло" за таким планом:

- 1) проблематика,
- 2) історичне тло зображуваних подій,
- 3) місце новели в творчості Ю.Яновського і в українській літературі XX ст.
- 4) характеристика образів новели,
- 5) жанрові і стильові особливості твору,
- 6) символічне значення назви. Ваша версія,
- 7) образ автора в новелі.

17. Що об'єднує новели "Подвійне коло", "Шаланда в морі", "Дитинство".

18. Як ви гадаєте, чому "Вершники" не розпочинаються новелою "Дитинство"? За хронологією подій вона мала б бути першою...

Теми рефератів творів

1. "Юрій Яновський і ВАПЛІТЕ".
2. "Доля українського народу в художньому осмисленні Юрієм Яновським".
3. "Визвольний пафос роману "Чотири шаблі".
4. "Мрія і передбачення Юрія Яновського".